Freden i Nystad 1721 – 30 Augusti

Fredsförhandlingar inleddes den 12 maj 1718 i Lövö by på åländska Vårdö. De svenska förhandlarna var Georg Heinrich von Görtz, Carl Gyllenborg och Johan Paulinus Lillienstedt, medan Ryssland företräddes av Jacob Bruce, Andrej Ivanovitj Osterman och Pavel Jaguzjinskij. Förhandlingarna avbröts den 13 september samma år. Under sommaren 1719 försökte tsar Peter öka pressen på Sverige genom flera härjningar längs den svenska östkusten. År 1720 var det svenska läget svårt, men Sverige försökte få till en allians med England mot Ryssland. Försöket misslyckades och man blev tvungna att söka fred.

Vårdö Kyrka

FÖRLUST AV LADOMRÅDE

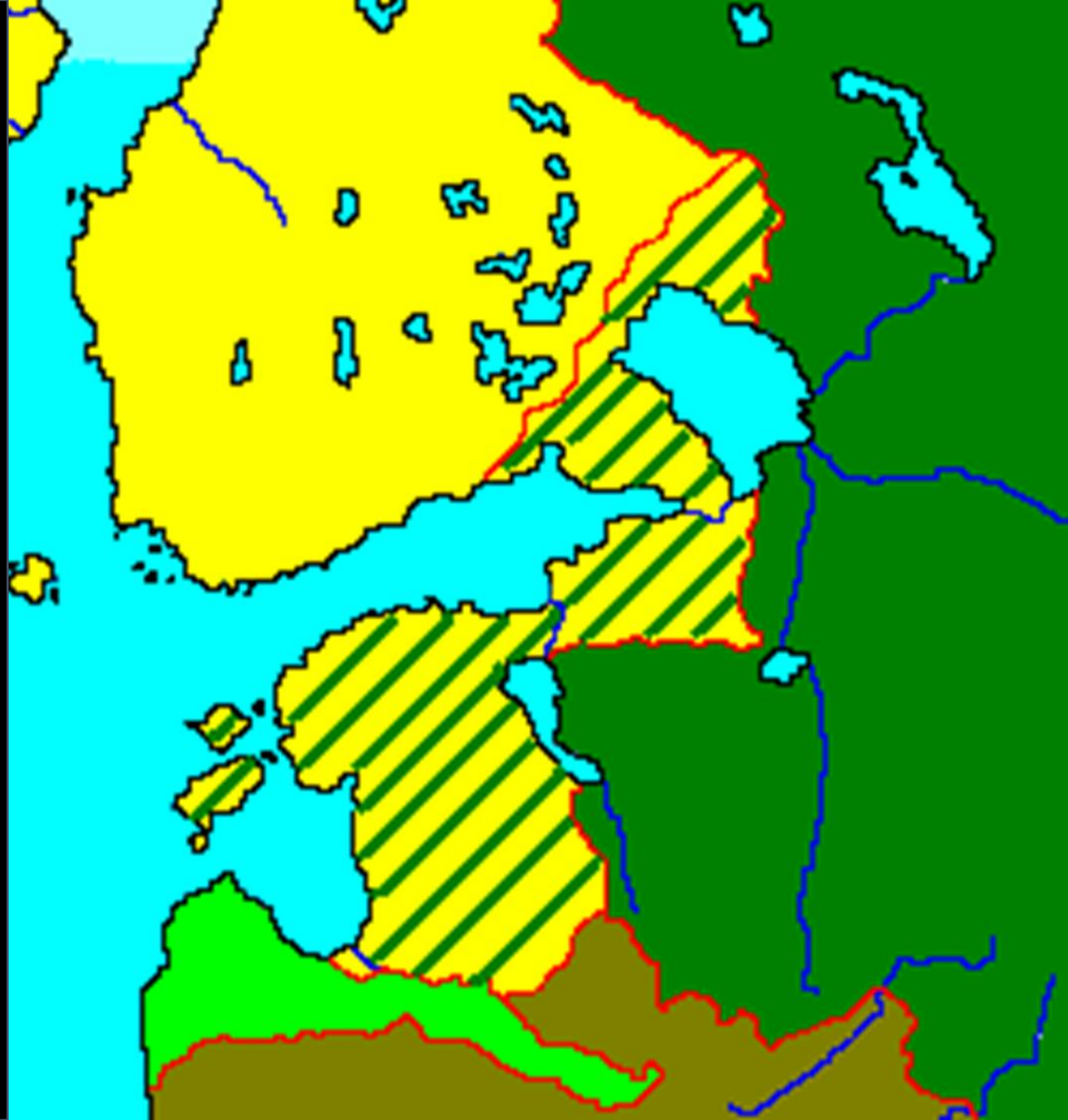

Villkor i freden

Sverige avträdde Livland, Estland inklusive Ösel och Dagö, Ingermanland, Viborgs län och södra delen av Kexholms län.
Sverige erhöll 2 000 000 riksdaler för de finska landskapen.
Religionsfrihet garanterades i de av Sverige avträdda områdena och de fick behålla handelsprivilegierna.
Den svenska staten fick årligen föra ut spannmål till ett värde av 50 000 rubel tullfritt från Livland.
Ryssland fick rätt att medla i fredsförhandlingarna mellan Sverige och Polen.
Ryssland förband sig att inte företa sig något mot Sveriges statsskick, tronföljd med mera och skulle även medverka till att ingen annan nation heller gjorde det.
Ryssland återlämnade Finland till Sverige fyra veckor efter det att freden ratificerats.

Inledande förhandlingar 1718

RYSSHÄRJNINGAR

Dalarö skans av Per Wilhelm Cedergren

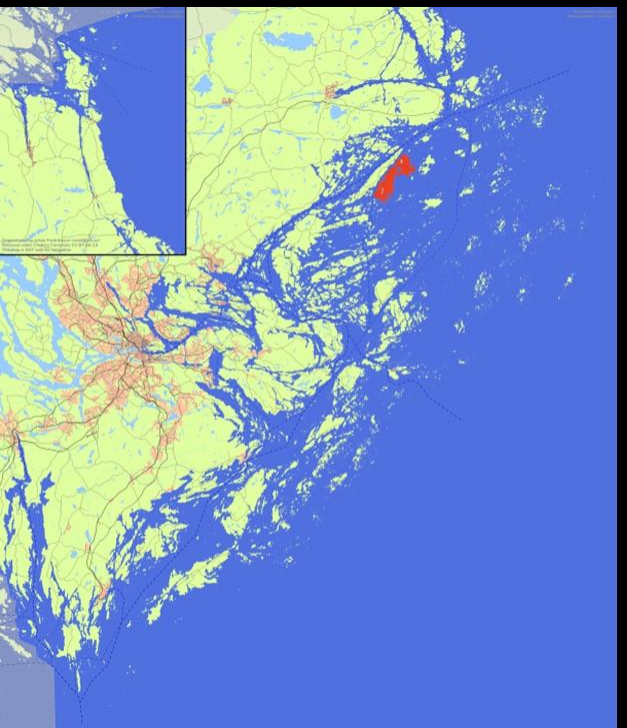

Blidös läge i Stockholms skärgård.

NYA HÄRJNINGAR 1720–1721

Peter von Lacy blev senare chef för den ryska skärgårdsflottan i Östersjön och ledde nya ***härjningar 1720 mot Umeå och Västerbotten från Vasa*** och längs med hela norrlandskusten 1721. Hans eskader med 5.000 fotsoldater och 450 kosacker seglade denna gång utanför Limön förbi **Gävle** utan att anfalla, men brände kuststäder ända upp till **Piteå.**

I slutet av juni månad sammanströmmade ryska högsjöflottan från Reval och galärflottan från Åbo vid Hangö. Fjodor Apraksin utsågs till befälhavare över flottan och Michail Galitzyn till chef över landstigningstrupperna. Den 28 juni avseglade galärflottan mot åländska Lemland. Linjeskeppen bildade en skyddslinje längre söderut för att skydda galärflottan mot en engelsk eskader under amiral John Norris som patrullerade i södra Östersjön. Oväntat dök nu Gustaf Wilhelm Coyet upp på ***Åland*** för att återuppta fredsförhandlingarna. Peter den Store beslutade dock att fortsätta anfallet som planerat samtidigt som han sände Heinrich Ostermann tillsammans med Coyet till Stockholm för att fortsätta förhandlingarna.

Den 10 juli var alla förberedelser klara och galärflottan lättade ankar. Den bestod av bortåt 30 linjeskepp, omkring 140 galärer, en mängd transportfartyg och skärbåtar med bortåt 40 000 man ombord. Den 11 juli nådde flottan ***Söderarms skärgård*** och ***Kapellskär*** där den delade upp sig i två avdelningar, en nordlig och en sydlig.

PETER VON LACY

Den norra avdelningen under Peter von Lacy brände 13 juli gårdar på Vätö, Väddö, Björkö och Singö. 14 juli brändes Hargs bruk, 15 juli Ortala bruk, 17 juli Östhammar och 18 juli Öregrund. 20 juli brändes Forsmarks bruk, 24 juli gick man in i Lövstabukten och efter ytterligare förstärkningar anföll och brändes Lövsta bruk. På väg från Lövsta brändes Åkerby bruk. Flottan gick sedan i land vid lastageplatsen Snatrabodarna där 545 ton stångjärn som låg klart för utskeppning sänktes. Under två dygn därefter brändes Västlands bruk och gårdar i socknarna omkring. 30 juli gjordes en landstigning vid Harnäs bruk som brändes.

Den 31 juli landsattes den ryska styrkan söder om Gävle för att via Harnäs anfalla staden. Det svenska försvaret organiserades vid Hemlingbyberget. Ryssarna misslyckades tre gånger med att med sina förtrupper övermanna den svenska förposter vid byn Järvsta och avbröt efter förluster detta första anfallsförsök. Det andra anfallsförsöket gjordes vid Steneborgs gård, men dit hade under tiden trupp förflyttats från Hemlingby, varför det avbröts i förtid.

Innan man avseglade brände man alla gårdar på Limön. Man passade även på att bränna Engesberg, Kullsand och Gröndal vid Gävlebuktens norra strand innan man lämnade området.

I sjöslaget vid åländska Ledsund den 27 juli 1720 lyckades svenska skepp sänka eller oskadliggöra 43 ryska galärer, vilket stoppade anfallen mot den svenska kusten det året. Målning av Alexej Bogoljubov från 1866.

© Ryska museet, Malaga

Rysk galär under slaget vid Ledsund 1720, målad av av Ferdinand Perrot.

Sundbys första säteribyggnad
stod klar 1669.
Brändes av ryssarna 1719.

Ruinen efter Sundby gård på Ornö som brändes av ryssarna.

Den södra avdelningen under ***Feodor Apraxin*** drog sig långsamt söderöver genom ***Stockholms skärgård*** under det att Yxlan, Blidö, Ljusterö, Norröra, Söderöra och Rödlöga brändes och plundrades. Vid Svartlöga lyckades de inte landstiga då de utsattes för träffsäker eldgivning från lokala säljägare. Möjligen bidrog även den grunda farleden in till Svartlöga som gjorde det svår

Galärflottan fortsatte därefter till Trosa där den styrka som avsatts för att försvara staden dragits upp till Södertälje och kunde obehindrat bränna staden. Prosten i Hölö socken lyckades dock genom att uppbåda allmogen att med skrammel och trummande få ryssarna att avstå från landstigning av rädsla för att det fanns trupper i området.

Anfallet mot på Nyköping

24 juli var de ryska galärerna framme vid **Nyköping.** Samma dag anlände även Krzysztof Urbanowicz som tidigare deltagit i försvaret av Södertälje. Ryssarna seglade in genom Skanssundet och steg iland vid Brandholmen. Här besköts man dock av kanoneld från **Nyköpingshus**, och valde att embarkera sig igen, och styrde över fjärden till Branthäll, där man på nytt steg iland. Man fortsatte därefter åt nordväst längs Nävekvarnsvägen till Ryssbergen (uppkallade efter händelsen), där man satte upp sitt artilleri. Härifrån beskjöts Nyköping, men avståndet på tre kilometer gjorde att effekten blev liten.

På kvällen satte ryssarna eld på staden, utan att de svenska trupperna kunde göra något. De embarkerade därefter åter och fortsatte söderut.
Man seglade in i Bråviken där man brände byar, gårdar och herresäten längs vägen, och upp längs Motala ström och hotade nu Norrköping.

ANFALLET MOT NORRKÖPING

Norrköping försvarades av omkring 1.000 bönder huvudsakligen beväpnade med hötjugor och liar och med begränsat stridsvärde, borgargardet på omkring 500 man och en trupp under Urbanowicz som nu kommit på på omkring 800 man, soldater ur Upplands regemente och tyska dragoner. Urbanowicz ville bränna staden för att hindra att de spannmålsförråd som fanns i staden föll i ryska händer men det motsatte sig stadens borgmästare Jacob Ekbohm, som menade att man borde försvara staden.

De ryska galärerna anlände morgonen 30 juli utanför Norrköping. Man avancerade långsamt mot staden, som saknade försvarsbefästningar. Man landsteg vid Saltängen som snart sattes i brand. Vid Himmelstalund möttes ryssarna av ett bondeuppbåd som efter en kort strid retirerade över Motala ström och brände bron efter sig. Samtidigt gick andra ryska avdelningar norrut och brände Östra Eneby och Ringstad gård fram till Kolmården. En trupp om 100 man under överste Baumgartner vid Kvillinge kyrka hindrade dock ryssarna att fortsätta mot Finspång. Man tog sig även fram till Nävekvarns styckebruk där man erövrade 300 kanoner som lastades ombord på galärerna. På kvällen lyckades ryssarna sätta eld på några byggnader i Norrköping och elden spred sig snabbt, och snart stod den i lågor.

Efter några misslyckade försök lyckades ryssarna 31 juli ta sig in i staden, som nu dock redan brunnit ned till grunden så när som på 3-4 gårdar vid Västertull. Man lyckades dock lägga beslag på ett flertal handelsfartyg, bland annat ett lastat med koppar. 1 augusti gjorde Urbanowicz ett försök att ta tillbaka staden, men slogs tillbaka av tusentals ryska soldater. Efter att ha retirerat till Borgs socken gick de i ställning där och hindrade ryssarna att fortsätta förföljandet mot Linköping. Urbanowicz fick 2 augusti kontakt med Baumgartners lilla trupp och gjorde ett nytt försök att slå sig fram till Norrköping, men misslyckades. 3 augusti gjorde ryssarna ett nytt anfall mot Borgs socken i syfte att ta sig fram mot Linköping, men misslyckades på nytt. På eftermiddagen klev de ombord på galärerna och avseglade

I Norrköpingstrakten som på många andra håll spreds tsarens "fredsmanifest". Krigströttheten var här mycket utbredd, och på Vikbolandet hölls ett allmogemöte, där man beslutade sig för att underkasta sig tsaren mot att deras gårdar förskonades mot brand. En skrivelse författades och delegater för överlämnandet utsågs. Man anlände med den just som den ryska flottan höll på att avsegla. Bönderna signalerade till flottan med en vit flagga, men uppmärksammades av svenska dragoner som omringade dem. Fyra bönder sköts ihjäl på stället. Bonden Sven Tomta kom att dömas till stegling och avrättades på Syltenberget. Flera andra kom undan med lindrigare straff. 4 augusti avseglade flottan åter och styrde tillbaka norrut mot Stockholms skärgård.

I slutet av juli 1720 anföll en eskader av 35 galärer och 6 200 man Umeå och Västerbottens kuster. Syftet med anfallet var att locka bort den svenska flottan från Stockholm och Ålands hav.

Slaget vid Föglöfjärden, även kallat slaget vid Flisö eller slaget vid Ledsund, var ett sjöslag mellan en svensk flottenhet och rysk roddflotta under stora nordiska kriget och ägde rum 27 juli 1720 i Östersjön på Föglöfjärden i den åländska skärgården. För att forcera fram förmånligast möjliga fredsvillkor för Ryssland härjade den ryska skärgårdsflottan år 1719 svenska kusten mellan Öregrund och Norrköping

Den 26 maj återupptogs fredsförhandlingarna, den här gången i Nystad. För att understödja svenskarna skickades en brittisk eskader till Kapellskär vilket gjorde att den ryska galärflottan istället inriktade sig på norrlandskusten och anföll och brände Söderhamn, Hudiksvall, Sundsvall och Härnösand. Dessa härjningar påskyndade förhandlingarna som ledde till freden i Nystad 30 augusti 1721 mellan Sverige och Ryssland.

NYSTADS GAMLA KYRKA VID ALINENKATU.

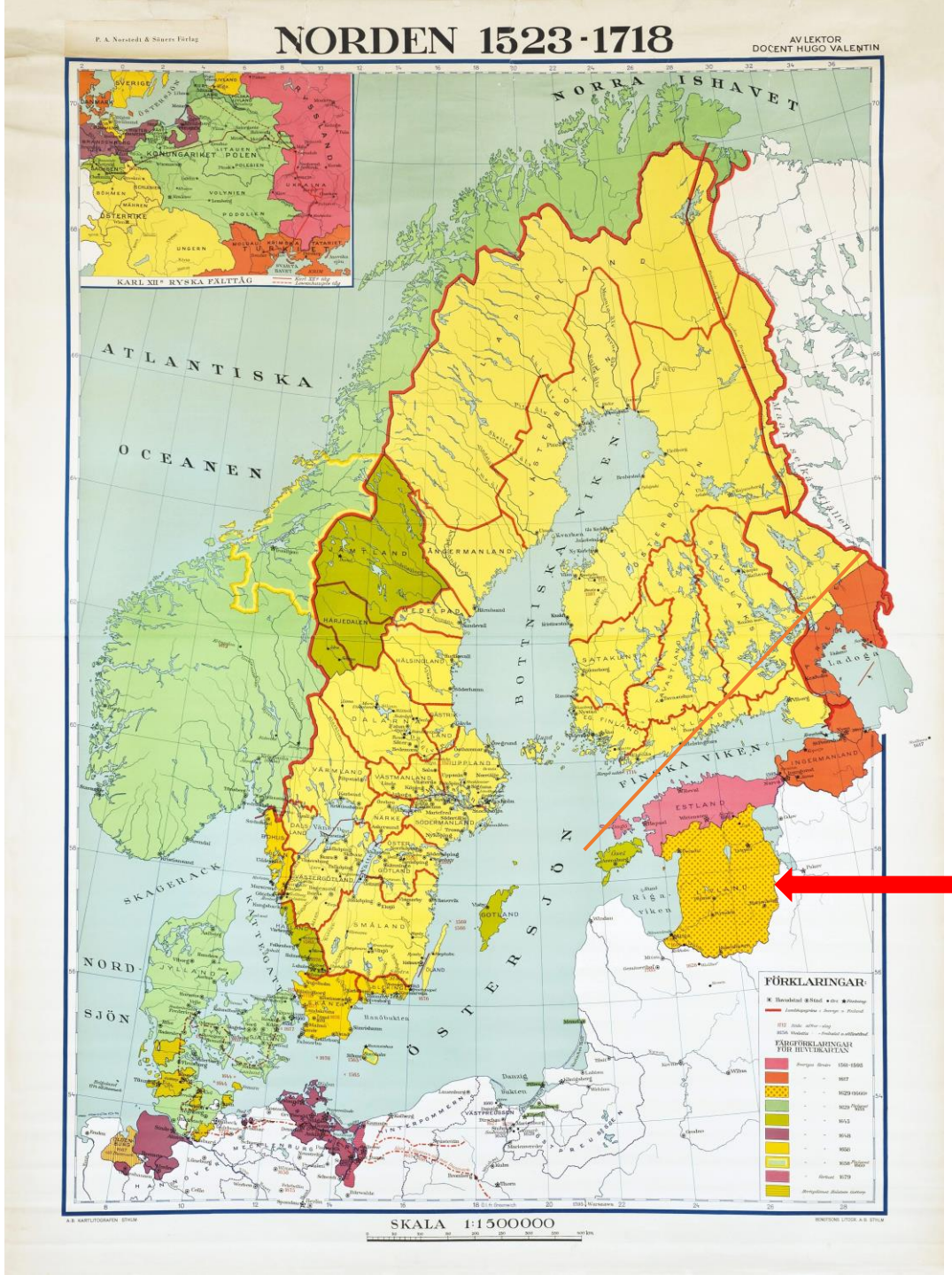

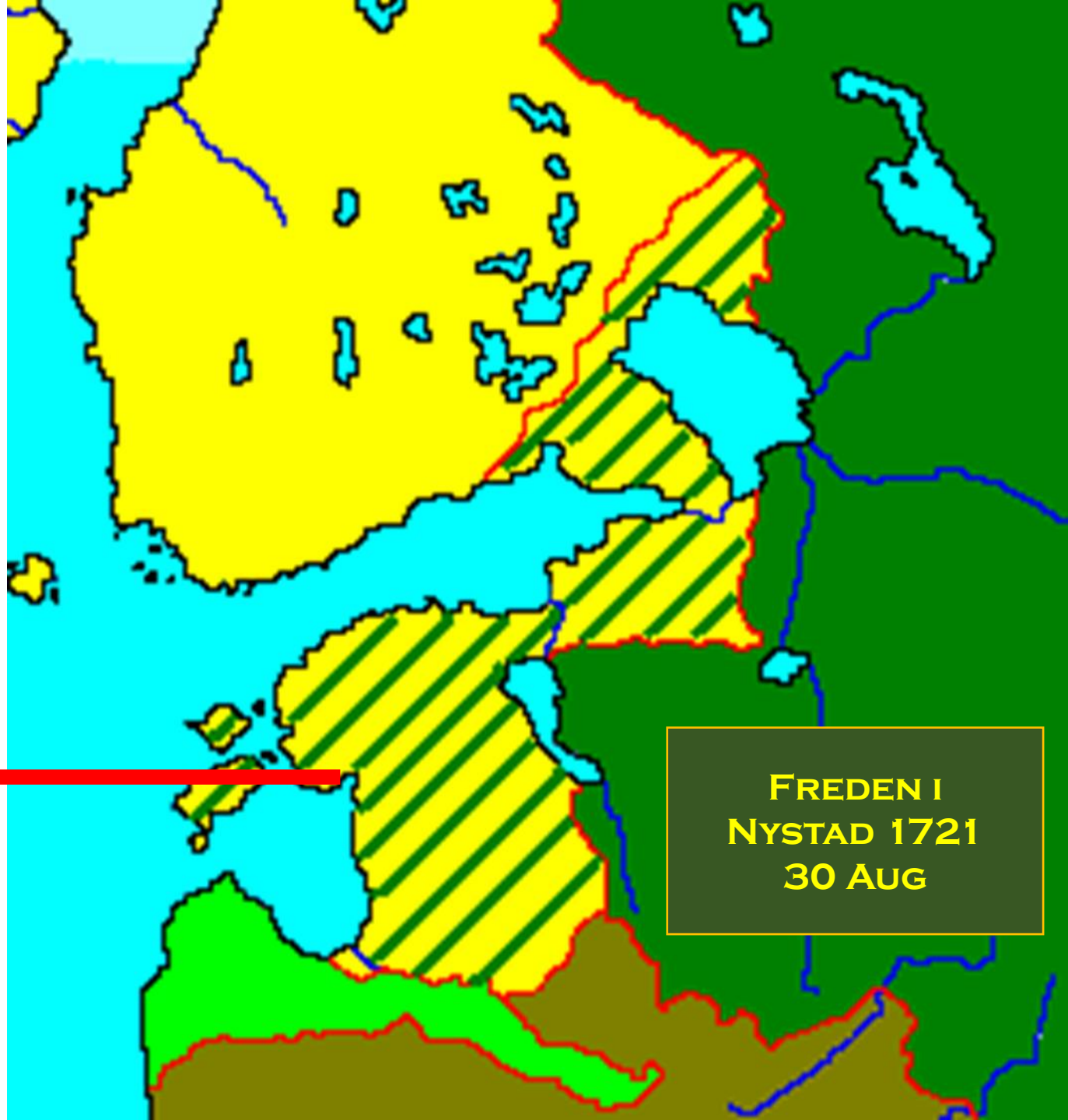

Freden i
Nystad 1721
30 Aug

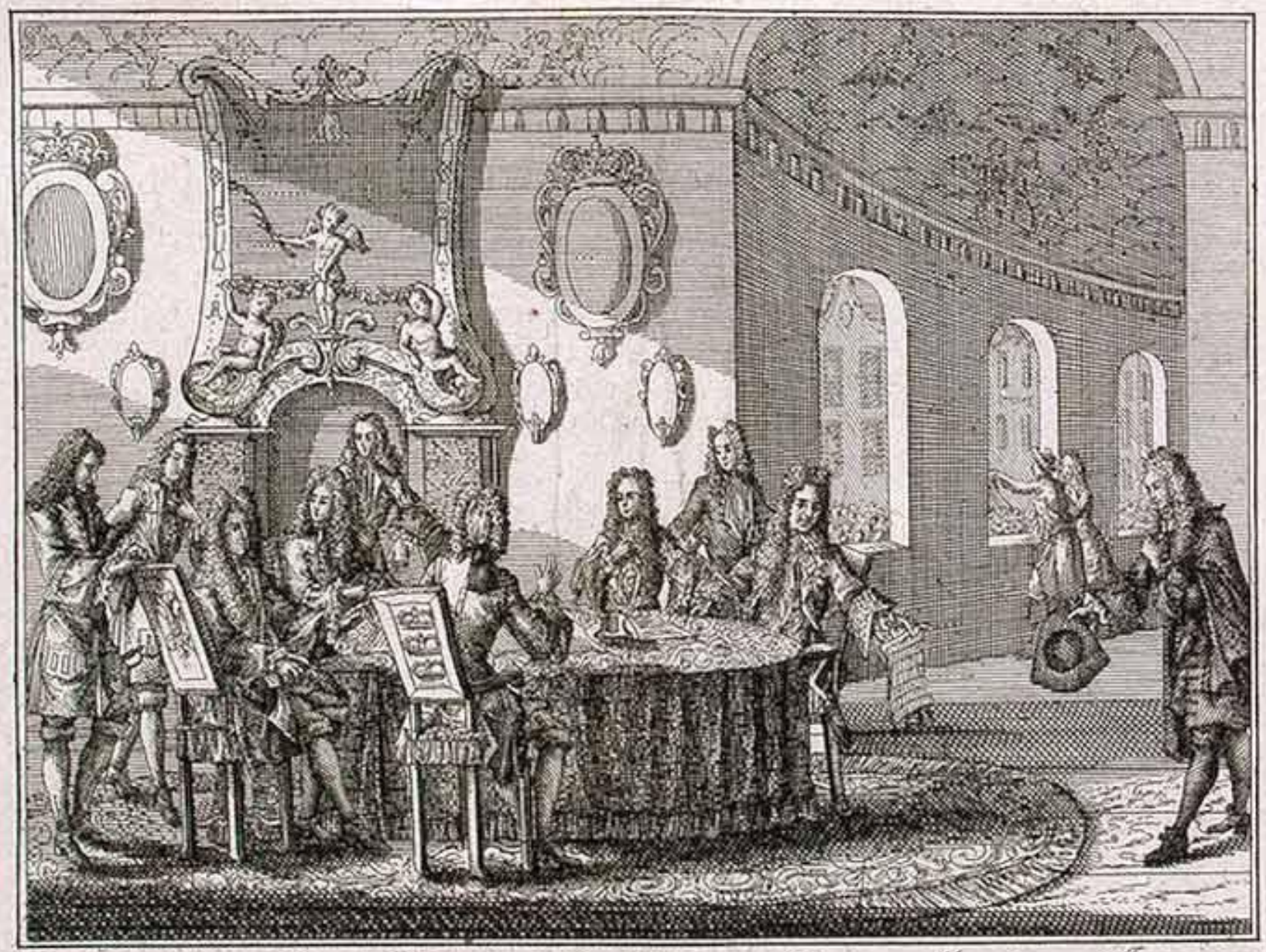

VREEDE tekening tusschen de Plenipotentiariſsen van den Keyser van Groot Ruſsland en de Koning van Sweeden, tot Neustadt: naar een Oorlog van 21 jaaren. op den 26 Aug: 1721.

PAX inter Magnum Moscoviarum Imper: et Regem Sueciae composita, ductu Oratorum utriusque cum summa potestate Neostadii 20 Augusti die 1721 post bellum 21 annorum.

Pet: Schenk Exc: Amst: Priv:

Freden i Nystad är, vid sidan av freden i Fredrikshamn 1809, den hårdaste fred Sverige ingått efter medeltidens slut. Den innebar det definitiva slutet på det svenska stormaktsväldet och att Ryssland blev den ledande makten runt Östersjön. Särskilt förlusten av kornboden Livland var tung.

Freden i Nystad utgjorde också slutet på Sveriges fientligheter med Polen, vilka varat sedan år 1561. Fred med Polen slöts dock officiellt först år 1732 genom deklarationen med Polen.

Freden i Nystad är den fred som slöts mellan Sverige och Ryssland den 30 augusti 1721 i Nystad i nuvarande Finland. Freden avslutade det stora nordiska kriget, och innebar att Sverige fick avträda delar av Viborgs och Kexholms län och hela Ingermanland, Estland (med öarna Ösel och Dagö) samt Livland till Ryssland. Gränsen mellan Sverige och Ryssland kom att dras ungefär där gränsen mellan Finland och Ryssland går numera.
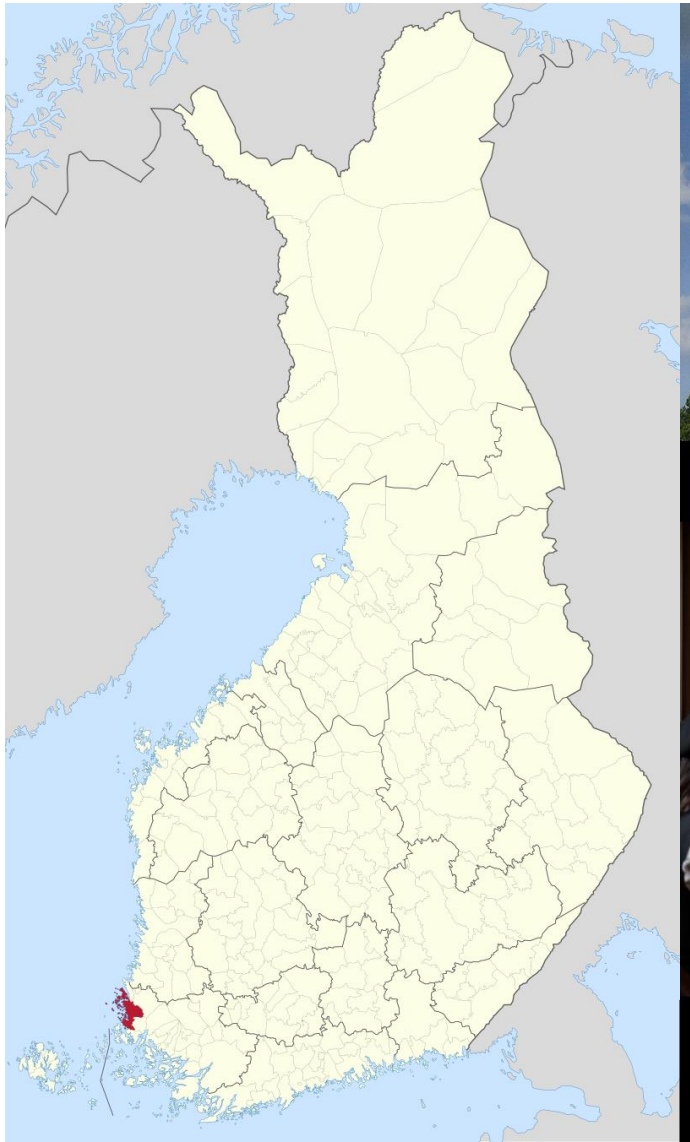
Staden Nystad grundades av Gustav II Adolf 19 april 1617 och här slöts också freden i Nystad mellan Sverige och Ryssland den 30 augusti 1721. Under åren 1646-1681 var Nystad huvudsäte för grevskapet Vasaborg. Därför var staden också känd under parallellnamnet Vasaborg